

Intergenerational Gap and Its Impact on Students' Commitment to the Islamic Lifestyle Model

Alireza Sousaraei¹ | Sakineh Jafari² | Ali-Akbar Amin-Bidokhti³

1. PhD Student in Educational Management, Faculty of Psychology and Education, Semnan University, Semnan, Iran. **Email:** alirezassousaraei@gmail.com
2. **Corresponding Author:** Associate Professor, Department of Educational Management, Faculty of Psychology and Education, Semnan University, Semnan, Iran. **Email:** sjafari.105@semnan.ac.ir
3. Full Professor, Department of Educational Management, Faculty of Psychology and Education, Semnan University, Semnan, Iran. **Email:** a.aminbeidokhti@semnan.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
<p>Article type: Research</p> <p>Received: 19/09/2025 Revised: 08/08/2025 Accepted: 13/07/2025 Published: 11/06/2025</p> <p>Keywords Intergenerational Gap, School Students, The Model of Islamic Lifestyle, Grounded Theorizing.</p>	<p>Objective: In recent decades, the intergenerational gap has emerged as a major cultural, educational, and social challenge in Islamic societies, including Iran. This gap—particularly in relation to adolescents' adherence to the Islamic lifestyle model—has led to consequences such as identity crises, weakening of values, and shifts in religious life patterns. The present study analyzes the dimensions of the intergenerational gap and explain its role in shaping students' commitment to the model of Islamic lifestyle.</p> <p>Method: This qualitative study employed a grounded-theory method. The research population included principals, educational and counseling deputies, school counselors, and theology teachers from boys' and girls' high schools in Azadshahr. Participants were selected through purposive criterion-based sampling, and data collection continued until theoretical saturation was achieved. Data were gathered via semi-structured interviews with 12 participants and analyzed using open, axial, and selective coding. To ensure validity and reliability, Guba and Lincoln's criteria were applied.</p> <p>Findings: The study identified several core categories: transformation of religious attitudes and intellectual independence, shifts in authority and trust, changes in value systems and critical analysis, conflict between tradition and modernity, inefficacy of religious education, family conflicts, and lifestyle changes. Causal conditions included the weakened role of the family in moral education and adolescents' susceptibility to modern media. Intervening conditions involved the disruption of the school's educational role and the dominance of virtual spaces over adolescents' value systems. Contextual conditions included the educational system's inability to adapt to generational changes, adolescent identity crises, and breakdowns in intergenerational dialogue. Strategic responses encompassed reforming religious education, strengthening the family's role, fostering intergenerational dialogue, and leveraging student participation. Consequences included diminished trust in traditional institutions, identity confusion among adolescents, transformation in religiosity and values, and psychological and social repercussions.</p> <p>Conclusion: The findings suggest that addressing the intergenerational gap in religious education requires a novel, multidimensional, and culturally grounded approach. Revising educational policies, empowering families, designing religious content tailored to generational needs, and strengthening the role of indigenous media are among the key recommendations for enhancing religiosity and rebuilding generational bonds.</p>

Cite this article

Sousaraei, A., Jafari, S., & Amin-Bidokhti, A. A. (2025). A Conceptual Analysis of Positive Thinking and Positivity in Nahj al-Balagha: Educational Implications. *Applied Issues in Islamic Education*, 10 (2), 81-104.
<http://dx.doi.org/10.61882/qaiie.10.2.6>

© The Author(s). Publisher: Academy of Scientific Studies in Education.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction and Objective: This study aims to analyze the multilayered dimensions of the generational gap in schools and to explain its role in students' commitment to the Islamic lifestyle, using a qualitative approach and grounded theory method. The transformation of lifestyles, the dominance of modern media, the weakness of intergenerational dialogue, and the inefficiency of traditional methods of religious education have posed serious challenges to the role of family and school in transmitting Islamic values. This has created the necessity to examine how the existing generational gap influences adolescents' religious attitudes and behaviors.

Although scattered studies have been conducted on intergenerational relations, the direct and field-based impact of the generational gap on adolescents' religious commitment has received little in-depth attention, leaving a significant theoretical and practical gap in this area. Accordingly, the present study seeks to answer the following fundamental questions:

- What is the core phenomenon of the generational gap and its role in students' commitment to the Islamic lifestyle?
- What causal conditions give rise to this phenomenon?
- What specific interactive issues and contextual conditions play a role?
- What intervening conditions influence the process?
- What strategies are employed, and what outcomes result from these strategies?

Method: Given the exploratory nature of the topic, this study adopted a qualitative approach based on grounded theory, following Strauss and Corbin's systematic method. The research population consisted of principals, educational and training deputies, counselors, and theology teachers from boys' and girls' high schools in Azadshahr, Golestan province, Iran.

The sample included 12 participants selected purposively using criterion-based sampling. Only individuals with at least five years of educational or training experience in schools, and who were directly engaged with students' religious and educational issues, were included.

Data were collected through semi-structured interviews, with questions designed based on a review of the theoretical literature, the research objectives, and the main questions concerning the dimensions of the phenomenon, causal conditions, contextual conditions, intervening conditions, strategies, and outcomes. Interviews continued until theoretical saturation was reached.

Data analysis was conducted simultaneously with data collection in three stages: *open coding*, *axial coding*, and *selective coding*. To enhance the validity and reliability of the findings, Guba and Lincoln's criteria were applied, including member checking, expert review, audit trail documentation, and independent verification of coding.

Findings: The findings of this study, organized according to its objectives and research questions, revealed that the generational gap in students' commitment to the Islamic lifestyle is a multidimensional phenomenon shaped by the interaction of causal, contextual, and intervening factors.

- **Core categories (Research Question 1):** Transformation of religious attitudes among the younger generation, shifts in intellectual authority, changes in value systems, conflict between tradition and modernity, inefficiency of religious education, and family

conflicts. These highlight a shift in religiosity from a duty-oriented to a choice-oriented model.

- **Causal conditions (Research Question 2):** Weakening of the family's role in spiritual upbringing and adolescents' extensive exposure to modern media, both of which disrupt the transmission of Islamic values.
- **Contextual and intervening conditions (Research Questions 3 & 4):** Inability of the educational system to adapt to generational changes, identity crises among adolescents, breakdown of intergenerational dialogue, disruption of the school's educational role, inconsistency in educational policies, and the dominance of cyberspace over value systems—all of which intensify the generational gap.
- **Strategies (Research Question 5):** Transformation of religious education using the language of the younger generation, strengthening the family's role, fostering intergenerational dialogue, empowering teachers, and encouraging active student participation in religious education.
- **Consequences (Research Question 6):** Decline in trust toward traditional institutions, identity confusion, superficial religiosity, value pluralism, and psychological and social problems among adolescents.

Overall, the findings confirm that the generational gap in religiosity is structural and profound. Without a serious revision of family and school educational models, their continuation may weaken future generations' commitment to the Islamic lifestyle.

Conclusion: The results of this study, conducted to explain the role of the generational gap in students' commitment to the Islamic lifestyle, demonstrated that this gap is a complex and multifactorial phenomenon directly linked to the objectives and questions of this study. Data analysis revealed that changes in adolescents' religious attitudes, increased intellectual independence, the shift of authority from family and school to cyberspaces and social media, and transformations in value systems constitute the main dimensions of the generational gap in religiosity.

Causal and contextual factors—including the weakening of the family's role in religious upbringing, the inability of schools to meet the needs of the younger generation, identity crises, and the dominance of modern media—have exacerbated this gap. Intervening factors such as reliance on traditional methods of religious education, inconsistency in school policies, and the influence of virtual models further accelerate adolescents' detachment from the Islamic lifestyle.

The consequences include declining trust in traditional institutions, identity confusion, superficial religiosity, and increased psychological and social vulnerability among students. These findings underscore the urgent need to revise the models of religious education.

Limitations

The study was conducted in a single city, and data relied on the perspectives of educators rather than direct input from students, which limits generalizability.

Recommendations: Religious education programs should be redesigned using the language and lived experiences of the younger generation. Parents and teachers should be empowered through training in religious education and communication skills. Media literacy among students should be enhanced, and stronger connections between home, school, and cultural

institutions should be established. Future research should directly examine students' perspectives, conduct comparative studies across different regions, and design and test intervention models to reduce the generational gap.

Acknowledgements

The authors sincerely thank all principals, deputies, counselors, and theology teachers of the schools in Azadshahr, whose honest and wholehearted participation greatly facilitated the data collection process.

Ethical Considerations

All participants were informed of the study's objectives, the use of data, and the confidentiality of their identities and statements prior to interviews, and their informed consent was obtained. Data were recorded anonymously and used solely for scientific purposes. Participants retained the right to withdraw at any stage.

Conflict of Interest

The researchers declare that there were no financial, organizational, or personal conflicts of interest in conducting this study. All stages of the research were carried out independently and objectively, solely for the purpose of generating scientific knowledge and enhancing research quality.

شکاف بین‌نسلی و نقش آن بر پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی

علیرضا سوسرائی^۱ | سکینه جعفری^۲ | علی اکبر امین بیدختی^۳

۱. دانشجوی دکتری مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. **رایانامه:** alirezassousarai@gmail.com
۲. نویسنده مسئول: دانشیار گروه مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. **رایانامه:** sjafari.105@semnan.ac.ir
۳. استاد گروه مدیریت آموزشی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران. **رایانامه:** a.aminbeidokhti@semnan.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>دریافت: ۱۴۰۴/۰۳/۲۱ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۴/۲۲ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۷ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۲۸</p> <p>کلیدواژه‌ها شکاف بین‌نسلی، دانش‌آموزان، الگوی زندگی اسلامی، نظریه‌پردازی داده‌بنیاد.</p>	<p>هدف: در دهه‌های اخیر، شکاف بین‌نسلی به یکی از چالش‌های اساسی فرهنگی، تربیتی و اجتماعی در جوامع اسلامی، از جمله ایران، تبدیل شده است. این شکاف، به‌ویژه در زمینه پایبندی نسل نوجوان به الگوی زندگی اسلامی، موجب بروز پیامدهایی چون بحران هویت، تضعیف ارزش‌ها و تغییر در سبک‌های زندگی دینی شده است. پژوهش حاضر با هدف تحلیل ابعاد شکاف بین‌نسلی و تبیین نقش آن در پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی انجام شده است.</p> <p>روش: این پژوهش با رویکرد کیفی و با روش داده‌بنیاد انجام گرفت. جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل مدیران، معاونین آموزشی و پرورشی، مشاوران و دبیران الهیات دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه شهرستان آزادشهر بودند که از طریق نمونه‌گیری هدفمند، از نوع ملاک‌محور، نمونه مورد نظر انتخاب و نمونه‌گیری تا رسیدن به حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. داده‌ها از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته با ۱۲ نفر از مشارکت‌کنندگان بدست آمده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش کدگذاری باز، محوری و گزینشی استفاده شد. برای تأمین روایی و پایایی از معیارهای گوبا و لینکن استفاده شد.</p> <p>یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که (تحول نگرش دینی و استقلال فکری، جایجایی مرجعیت فکری و اعتماد، تغییر نظام ارزش‌ها و تحلیل انتقادی، تعارض میان سنت و مدرنیته، ناکارآمدی آموزش و یادگیری دینی، تعارضات خانوادگی و سبک زندگی) به عنوان مقوله‌های اصلی و شرایط علی (ضعف نهاد خانواده در تربیت دینی و تأثیرپذیری نوجوانان از رسانه‌های نوین)؛ شرایط مداخله‌گر (اختلال در نقش تربیتی مدرسه و سلطه فضای مجازی بر نظام ارزشی نوجوانان)؛ شرایط زمینه‌ای (ناتوانی نظام آموزشی در انطباق با تحولات نسلی، بحران هویتی نوجوانان و گسست گفت‌وگو میان نسل‌ها)؛ راهبرد (تحول در آموزش دینی، ارتقای نقش خانواده، گفت‌وگوی بین‌نسلی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مشارکتی دانش‌آموزان) و پیامد (کاهش اعتماد به نهادهای سنتی، هویت‌پریشی و سردرگمی نسل جدید، دگرگونی در دینداری و ارزش‌ها، پیامدهای روانی و اجتماعی) سازمان یافت.</p> <p>نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش بیانگر آن است که مقابله با شکاف بین‌نسلی در حوزه تربیت دینی نیازمند رویکردی نوین، چندبعدی و بومی‌گرایانه است. بازنگری در سیاست‌های آموزشی، توانمندسازی خانواده، طراحی محتوای دینی متناسب با اقتضات نسلی و تقویت نقش رسانه‌های بومی از جمله پیشنهادهایی است که می‌تواند به تقویت دینداری و بازسازی پیوند نسلی کمک کند.</p>
<p>استناد</p>	<p>سوسرائی، علیرضا، جعفری، سکینه، و امین‌بیدختی، علی‌اکبر (۱۴۰۴). شکاف بین‌نسلی و نقش آن بر پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی. <i>مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی</i>، ۱۰ (۲)، ۱۰۴-۸۱. http://dx.doi.org/10.61882/qaiie.10.2.6</p>
<p>ناشر: پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش.</p>	<p>© نویسندگان.</p>

مقدمه

در دهه‌های اخیر، جوامع اسلامی، به‌ویژه ایران، با چالش‌های نوظهور و پیچیده‌ای در حوزه‌های فرهنگی، اجتماعی و دینی مواجه شده‌اند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها پدیده «شکاف بین‌نسلی» است. این شکاف، که حاصل تسریع تحولات فناورانه، جهانی‌شدن، گسترش رسانه‌های نوین و تغییر در الگوهای زیست است، به تفاوت در نگرش‌ها، ارزش‌ها، شیوه‌های ارتباطی و سبک‌های زندگی میان نسل‌های مختلف منجر شده است (ماخوتووا^۱، ۲۰۲۲؛ دانز^۲، ۲۰۱۹). در بافتار فرهنگی-دینی اسلام که انتقال ارزش‌ها از نسلی به نسل دیگر یک اصل بنیادی در حفظ هویت جمعی محسوب می‌شود، شکاف بین‌نسلی می‌تواند تهدیدی برای تداوم آموزه‌های اسلامی باشد، به‌ویژه آنکه امروزه افزایش خانواده‌های پراکنده از نظر جغرافیایی موجب کاهش تعاملات میان اعضا، به‌ویژه والدین و فرزندان شده است. این فاصله جغرافیایی به نوعی منجر به افزایش شکاف نسلی و کاهش تعاملات معنادار میان بزرگسالان و نوجوانان شده و افراد را در معرض خطر انزوای اجتماعی و تنهایی قرار داده است (ریس^۳ و همکاران، ۲۰۲۱). به بیان دیگر، انزوای اجتماعی را می‌توان به عنوان پیامد مستقیم گسترش شکاف نسلی میان والدین و فرزندان قلمداد کرد (پیترز^۴ و همکاران، ۲۰۲۱).

بدون شک، جوانان امروزی با نسل گذشته تفاوت‌هایی دارند. آن‌ها دارای شیوه تفکر و سلیقه‌های متفاوتی هستند و از این رو نگرانی وجود دارد که ممکن است دستاوردها، تلاش‌ها و تجربیات نسل قبل به درستی مورد توجه قرار نگیرد (گیلسپی، مولدر و وون ریچرت^۵، ۲۰۲۲). فرزندان معمولاً قادر به درک کامل ارزش‌ها و معیارهای والدین نیستند و خواسته‌ها، انتظارات، نیازها، رفتارها و اعتقاداتشان می‌تواند در بسیاری موارد باعث نگرانی والدین و گاهی ایجاد تنش میان والدین و فرزندان شود. شدت این مشکلات بسته به سن فرزندان متفاوت است و همین امر اهمیت انجام پژوهش‌های مرتبط را نشان می‌دهد (ژانگ، ژو، وانگ و گوان^۶، ۲۰۱۹). روابط والدین و فرزندان در دوره بلوغ فرزندان با چالش‌های ویژه‌ای همراه است، زیرا فرزندان در حال رشد و تجربه استقلال نسبی هستند و والدین نیز مسن‌تر شده‌اند. در این مرحله، ارزش‌ها، هنجارها و الگوهای رفتاری والدین ممکن است با خواسته‌ها و نگرش‌های فرزندان در تضاد قرار گیرد. چنین شرایطی می‌تواند منجر به تعارض و افزایش تنش در روابط خانوادگی شود (هراندز^۷، ۲۰۱۹). در بیانی از حضرت علی(ع) نیز آمده است: «افراد مردم به مردم زمان خود بیشتر شبیه هستند تا به اجدادشان» (ابن‌ابی‌الح‌دید، ج ۱۹، ص ۲۰۹). این بیان، به‌روشنی بر تحول‌پذیری نسل‌ها و لزوم بازنگری در شیوه‌های انتقال مفاهیم دینی با توجه به اقتضات زمانه دلالت دارد. از سوی دیگر، برخی اندیشمندان مسلمان از جمله العلوانی^۸ (۲۰۱۷) تأکید کرده‌اند که نظام‌های اجتماعی، آموزشی و فرهنگی در جوامع اسلامی، به‌جای بازتاب آموزه‌های دینی، اغلب گرایش مادی‌گرایانه دارند و دچار دوگانگی میان نظر و عمل شده‌اند.

1. Makhmutova
2. Downs
3. Reis
4. Peters

5. Gillespie, Mulder & Von Reichert
6. Zhang, Zhu, Wang, & Guan
7. Hernandez
8. Alalwani

در چنین بستری، الگوی زندگی اسلامی که مبتنی بر مفاهیمی چون صداقت، عدالت، رعایت واجبات، پرهیز از محرّمات، احترام به والدین، حجاب و مسئولیت‌پذیری است، در تعامل با نسل جدید با چالش‌های قابل توجهی روبه‌رو شده است (کامروا^۱، ۲۰۲۳؛ سیفتسی^۲، ۲۰۱۳؛ آندروسک و اوکانر^۳، ۲۰۲۰). اجاره‌دار، کاظمی‌پور و اعتمادفر^۴ (۲۰۲۲) تأکید دارند که نوجوانان دین را نه الزاماً در تعالیم کهن، بلکه در تجربه زیسته و کارکردهای فردی آن جست‌وجو می‌کنند. از این‌رو، دین‌داری برای نسل جدید، انتخابی باز و قابل مذاکره تلقی می‌شود (رفیق و دانت^۵، ۲۰۲۴؛ گمار^۶، ۲۰۲۳؛ فیطریا و مسکور^۷، ۲۰۲۴).

در این میان، خانواده و نظام آموزشی به‌عنوان دو نهاد اصلی جامعه‌پذیری دینی، در ایفای نقش خود با موانع جدی مواجه‌اند. رضاپور و کوپایی (۱۳۹۹) و ایمانی، کلدی و ساروخانی (۱۴۰۲) گزارش داده‌اند که تغییر سبک زندگی، اشتغال گسترده والدین و کاهش گفت‌وگوی دینی، کارکرد تربیتی خانواده را تضعیف کرده است. به همین ترتیب، لطفی و علیزاده‌ثانی (۱۴۰۳) به ضعف در زبان ارتباطی میان معلمان دینی و دانش‌آموزان، ناتوانی در پاسخ به مسائل معرفتی نسل جدید و عدم هم‌افزایی محتوای آموزشی با نیازهای واقعی جوانان اشاره کرده‌اند.

از دیگر سو، فناوری‌های نوین ارتباطی، شبکه‌های اجتماعی و رسانه‌های جهانی نیز نقش مهمی در شکل‌گیری بحران هویت نسل نوجوان ایفا کرده‌اند. مقتدایی و زیباکلام (۱۳۹۹)، حامیدی^۸ (۲۰۲۴) و مونجیات^۹ (۲۰۲۵) بر آن‌اند که رشد فناوری و ترویج الگوهای فردگرایانه و لذت‌محور، به تضعیف الگوی سنتی زندگی اسلامی انجامیده است. در سطح بین‌الملل، پژوهش‌هایی چون رفیق و دانت (۲۰۲۴)، مولتنی و بیولکاتی^{۱۰} (۲۰۲۳) و بلاندن، دوپکه و استولر^{۱۱} (۲۰۲۳) تأکید دارند که دین برای نسل جدید بیشتر انتخابی فردی است تا میراثی جمعی و رسانه‌های جهانی با ارائه ارزش‌های گاه متعارض، امکان انتقال پایدار نسل به نسل را دشوار ساخته‌اند (سوکاری و حائرالله^{۱۲}، ۲۰۲۴؛ نوریمان، محمود، حمزه و یوسنینی^{۱۳}، ۲۰۲۴).

با این حال، شواهد پژوهشی حاکی از آن است که مشارکت فعال والدین در مناسک دینی، بازسازی شیوه‌های آموزش دینی و استفاده از فناوری‌های نوین در آموزش می‌تواند در کاهش این شکاف مؤثر باشد (دونلیک^{۱۴}، ۲۰۲۳؛ مجلس آذر، غفاری و ناطقی، ۱۴۰۰؛ زهرآینی، اکیب، روزیدین و سلیمان^{۱۵}، ۲۰۲۵). آموزش اسلامی اگر با بهره‌گیری از فناوری‌های نوین، درک روان‌شناختی نسل جوان و بازنگری در محتوا همراه شود، می‌تواند نقش احیایی در بازسازی پیوند دینی نسل‌ها ایفا کند (سلسبیل^{۱۶} و همکاران، ۲۰۲۴ و یولیانایا، آتایا، فرادیس، مولیمین^{۱۷}، ۲۰۲۴). آموزه‌های اسلامی نیز بر لزوم آموزش تدریجی، محبت‌آمیز و همدلانه دین تأکید دارند (آتورا^{۱۸}، ۲۰۲۵؛ سیرگار، پوتری، پوتری و گوسمانلی^{۱۹}، ۲۰۲۳).

1. Kamrava

2. Ciftci

3. Andruske & O'Connor

4. Ejaredar, Kazempur & Etemadifard

5. Rafiq & Dunnett

6. Gemar

7. Fithriyah & Maskur

8. Hamidi

9. Munjiat

10. Molteni & Biolcati

11. Blanden, Doepke & Stuhler

12. Sukari & Haerullah

13. Nuriman, Mahmoud, Hamzah & Yusnaini

14. Donlic

15. Zahraini, Akib, Rosidin & Sulaeman

16. Salsabila

17. Yuliana, Athaya, Faradis & Mualimin

18. Aura

19. Siregar, Putri, Putri & Gusmaneli

با وجود پژوهش‌های متعدد در زمینه شکاف بین‌نسلی، بخش عمده‌ای از این مطالعات یا بر ابعاد روان‌شناختی و ارتباطی میان والدین و فرزندان متمرکز بوده‌اند و یا صرفاً به تحلیل پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن پرداخته‌اند؛ در حالی که تأثیر این شکاف بر پایبندی نسل جدید به الگوی زندگی اسلامی کمتر مورد واکاوی عمیق قرار گرفته است. از سوی دیگر، بخش مهمی از مطالعات داخلی به‌جای تمرکز بر فرآیندهای درونی جامعه‌پذیری دینی در نهاد مدرسه و خانواده، بیشتر به توصیف وضعیت دین‌داری نوجوانان پرداخته‌اند و کمتر به کشف عوامل زمینه‌ساز بازتولید یا تضعیف ارزش‌های دینی در بستر تغییرات نسلی توجه کرده‌اند. از این‌رو، با توجه به گسترش شکاف نسلی، تغییر در شیوه‌های انتقال ارزش‌ها و ضرورت بازنگری در الگوهای تربیت دینی، پژوهش حاضر می‌کوشد با رویکردی کیفی و بر مبنای نظریه داده‌بنیاد، به تحلیل نقش شکاف بین‌نسلی در میزان پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی بپردازد. بر این اساس، پژوهشگران ۶ پرسش اصلی برگرفته از پارادایم داده‌بنیاد را دنبال کردند: (۱) پدیده اصلی شکاف بین‌نسلی و نقش آن بر پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی چیست؟ (۲) شرایط علیّی به وجود آورنده پدیده اصلی کدام‌اند؟ (۳) چه موضوعات تعاملی خاص و شرایط زمینه‌ای در این میان اثر گذارند؟ (۴) شرایط مداخله‌گر تأثیرگذار کدامند؟ (۵) چه راهبردهایی به کار گرفته شدند و (۶) پیامدهای حاصل از آن راهبردها چه هستند؟

پیشینه پژوهش

شکاف‌های اجتماعی به عواملی اطلاق می‌شوند که جامعه را از نظر جمعیتی، اقتصادی، فرهنگی یا دسترسی به منابع تقسیم‌بندی کرده و نابرابری‌ها و اختلافات میان گروه‌ها را تشدید می‌کنند (لیپست و روکان^۱، ۲۰۱۵). در پژوهشی، شکاف دیجیتال مبتنی بر سن در چین مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که دسترسی به رسانه‌های اجتماعی میان نسل‌های مختلف تفاوت‌های قابل توجهی دارد و عوامل اجتماعی-اقتصادی وضعیت سلامت جسمی و روانی و ادراکات رسانه‌ای بر این شکاف تأثیرگذار هستند (چنگ، لیو، لی و شیو^۲، ۲۰۲۲). مینقی‌اقدام، میرزایی، سفیری و شکریگی (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی رابطه میان شکاف نسلی و آسیب‌های اجتماعی در نوجوانان شهر تهران پرداخته‌اند. نتایج نشان می‌دهد که افزایش شکاف نسلی می‌تواند منجر به بروز آسیب‌های اجتماعی مانند: اعتیاد، افسردگی و رفتارهای پرخطر در نوجوانان شود. این تحقیق به‌ویژه بر نقش خانواده و رسانه‌های جمعی در شکل‌گیری و تشدید شکاف نسلی تأکید کرده است. رضاپور و کوپایی (۱۳۹۹) نحوه عملکرد خانواده‌های ایرانی در انتقال ارزش‌های دینی را مورد بررسی قرار دادند. یافته‌های آن‌ها نشان داد که سبک زندگی مدرن در شهرهای بزرگ، کاهش گفتگوهای معنادار دینی و کاهش کیفیت روابط عاطفی میان والدین و فرزندان، از دلایل اصلی تضعیف جامعه‌پذیری دینی نوجوانان و در نهایت گسست میان‌نسلی در نگرش‌های دینی است. کشوردوست و معصومی‌نژاد (۱۴۰۲) نیز به این نتیجه رسیدند که ضعف در مهارت‌های ارتباطی والدین، کاهش نقش پدر و مادر در فرآیند تربیت معنوی و افزایش اتکای نوجوانان به منابع اطلاعاتی بیرون از خانواده، از عوامل اساسی در گسست ارزشی بین نسل‌ها به‌شمار می‌رود. در حوزه نظام آموزش و پرورش، مجلس‌آذر و همکاران (۱۴۰۰) طی مطالعه‌ای بر محتوای کتاب‌های دینی و مصاحبه با دبیران

این دروس، نشان دادند که ساختار سنتی آموزش دینی در ایران، پاسخ‌گوی تحولات روانی و فرهنگی نسل جدید نیست و روش‌های غیرتعاملی، زبان غیرشفاف و عدم تناسب محتوای درسی با مسائل روز، از جمله موانع اصلی در تربیت دینی نوجوانان تشخیص داده شد. زهرآینی^۱ و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهشی میدانی در مدارس هوشمند، استفاده از محتوای چندرسانه‌ای دینی را بررسی کرده‌اند. آن‌ها نشان دادند که بهره‌گیری هدفمند از فناوری، در صورتی که با اصول روان‌شناسی رشد و ویژگی‌های نسل جدید هماهنگ باشد، می‌تواند درک، انگیزش و ارتباط نوجوانان با مفاهیم دینی را ارتقا بخشد. در همین راستا، بابایی‌فرد و روحی (۱۳۹۵) تأثیر بازگشت به سنت‌ها، احیای مناسک خانوادگی و تقویت روابط بین‌نسلی را بررسی کردند. آنان دریافتند که این عوامل می‌توانند تا ۴۲ درصد در کاهش شکاف نسلی و افزایش دینداری نوجوانان نقش داشته باشند؛ به‌ویژه اگر همراه با مشارکت فعال والدین در فعالیت‌های دینی باشد. پناهی و علویون (۱۳۹۷) به فقدان چارچوب‌های بومی و نظری در مطالعات ایرانی پیرامون شکاف بین‌نسلی اشاره کرده‌اند. آنان تأکید کردند که بسیاری از پژوهش‌ها از رویکردهای کمی، سطحی و بدون درک زمینه‌ای استفاده کرده‌اند و مفاهیم کلیدی مانند "فاصله"، و "گسست ارزشی" به‌درستی تحلیل نشده‌اند.

در سطح بین‌المللی نیز تحقیقات در این حوزه انجام شده است: کرائوس^۲ و همکاران (۲۰۱۳) در یک پژوهش تطبیقی در کشورهای اروپایی، نشان دادند که عدم انسجام میان نقش خانواده، مدرسه و رسانه‌ها در انتقال مفاهیم دینی، باعث شده نسل جوان، دین را امری غیرکارکردی و بی‌ارتباط با نیازهای واقعی زندگی خود تلقی کند. کیم اس پون، لونگو و مک کالو^۳ (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای، به این نتیجه رسیدند که حضور والدین در فعالیت‌های عبادی و مذهبی، گفتگوهای خانوادگی درباره ایمان و الگوسازی معنوی پدر و مادر در حفظ دینداری نسل دوم بسیار مؤثر است. آنان تأکید کردند که وقتی دین بخشی از سبک زندگی خانوادگی باشد، پایداری بیشتری در انتقال آن به نسل بعد شکل می‌گیرد. آستین‌باخ و سیلورستین^۴ (۲۰۲۰) با تحلیل داده‌های طولی از خانواده‌های چندنسلی، بر نقش تعیین‌کننده تعاملات عاطفی در انتقال موفق ارزش‌های دینی تأکید کردند. آنان دریافتند که شکاف دینی بیشتر از آنکه ناشی از صرف تفاوت‌های نسلی باشد، حاصل ضعف در گفتگوهای صادقانه، عدم همراهی احساسی و فقدان الگوهای مثبت درون خانواده است. فینگرمن^۵ و همکاران (۲۰۲۰) با رویکردی جامعه‌شناختی، اثرات عوامل ساختاری همچون فقر، طلاق، بیکاری و بحران سلامت روان را بر تضعیف بنیان خانواده و کاهش دینداری نوجوانان بررسی کردند. آن‌ها معتقد بودند که فشارهای اجتماعی - اقتصادی زمینه‌ساز فرسایش تربیت دینی در نسل جوان می‌شود. سوروباکتی، هاراهاپ و حسنا^۶ (۲۰۲۴) در اندونزی، پیشنهاد کردند که سبک زندگی اسلامی برای باقی‌ماندن در عرصه ذهنی و عملی نسل جدید، باید به‌گونه‌ای بازتعریف شود که با فرهنگ روز سازگار بوده، ولی همزمان وفادار به اصول بنیادین خود باقی بماند. این دیدگاه، رویکردی بین‌نسلی به بازسازی سبک زندگی اسلامی ارائه می‌دهد. ریاسمینی، اکاساری، آریانی و ختیمه^۷ (۲۰۲۲) هشدار دادند که در صورت عدم بازسازی نظام‌های تربیتی متناسب با تغییرات فرهنگی و فناوری،

1. Zahraini

2. Krauss

3. Kim-Spoon, Longo & McCullough

4. Steinbach & Silverstein

5. Fingerman

6. Surbakti, Harahap & Hasanah

7. Riasmini, Ekasari, Ariani, & Khatimah

شکاف نسلی ممکن است به گسست در دینداری منتهی شود. آن‌ها بر طراحی مجدد مدل‌های آموزش دینی با تمرکز بر تعامل، گفتگو و توجه به اقتضائات فرهنگی تأکید داشتند.

روش‌شناسی

از آنجایی که هدف پژوهش حاضر تحلیل شکاف بین‌نسلی و نقش آن بر پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی بود، از این‌رو پژوهش از نظر رویکرد جزو پژوهش‌های کیفی و از لحاظ روش، مبتنی بر مطالعات داده بنیاد (گرندد تئوری) است. در این پژوهش از رویکرد سیستماتیک اشتراوس و کوربین^۱ (۱۹۹۸) برای نظریه داده بنیاد استفاده شده است. جامعه مورد مطالعه این پژوهش شامل تمام مدیران، معاونین آموزشی و پرورشی، مشاوران و دبیران الهیات دبیرستان‌های دخترانه و پسرانه شهرستان آزادشهر بودند که از طریق نمونه‌گیری هدفمند، از نوع ملاک‌محور، نمونه مورد نظر انتخاب و نمونه‌گیری تا رسیدن به حد اشباع نظری داده‌ها ادامه یافت. از این رو مشارکت‌کنندگان در پژوهش شامل ۱۲ نفر (۷ نفر زن و ۵ نفر مرد؛ ۵ نفر با مدرک کارشناسی، ۷ نفر با مدرک کارشناسی ارشد؛ ۳ نفر مدیر، ۳ نفر معاون آموزشی و پرورشی، ۳ نفر مشاور و ۳ نفر دبیر الهیات) از مدیران، معاونین آموزشی و پرورشی، مشاوران و دبیران الهیات شاغل در آموزش و پرورش (ملاک ورود داشتن حداقل پنج سال سابقه خدمت تجربی در آموزش و پرورش) بودند. ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش مصاحبه نیمه ساختاریافته^۲ بود. چارچوب اولیه‌ی مصاحبه بر اساس پرسش اصلی پژوهش و مرور ادبیات نظری مرتبط با موضوع شکاف بین‌نسلی، جامعه‌پذیری دینی و سبک زندگی اسلامی تدوین گردید. در این راستا، سه منبع اصلی شامل پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی، مفاهیم کلیدی استخراج‌شده از چارچوب نظری پژوهش و اهداف خاص پژوهش برای استخراج پرسش‌های مصاحبه مورد استفاده قرار گرفت. فرایند تحلیل داده‌های حاصل از متن مصاحبه‌ها نیز با توجه به اهمیت آن در رویکرد نظریه داده بنیاد، همزمان با گردآوری داده‌ها طی سه مرحله: الف) کدگذاری باز؛^۳ ب) کدگذاری محوری^۴ و ج) کدگذاری گزینشی^۵ انجام شد. داده‌های پژوهش با استفاده از روش گوبا و لینکلن^۶ (۱۹۸۲) اعتباریابی شد و چهار معیار قابلیت اعتبار^۷ (برای اطمینان از دقت در تفسیر داده‌ها، از کنترل اعضا استفاده شد؛ بدین صورت که خلاصه‌ی نتایج اولیه و مضامین استخراج‌شده برای پنج نفر از مشارکت‌کنندگان ارسال شد تا صحت برداشت‌ها و تفاسیر پژوهشگر تأیید یا اصلاح شود. بازخوردهای آن‌ها در مرحله‌ی نهایی تحلیل لحاظ گردید)، قابلیت انتقال^۸ (به‌منظور تقویت قابلیت تعمیم نسبی یافته‌ها، از نظر سه نفر از متخصصان حوزه تعلیم و تربیت اسلامی و جامعه‌شناسی دین برای بازبینی تناسب مفاهیم و مضامین با بافت فرهنگی - آموزشی ایران استفاده شد)، قابلیت اتکا^۹ (ثبت کامل مراحل تحلیل داده‌ها جهت بازتولید پژوهش) و قابلیت تأیید^{۱۰} (بررسی مستقل کدها و دسته‌بندی توسط پژوهشگر همکار برای تضمین بی‌طرفی تحلیل‌ها) مورد استفاده قرار گرفت.

1. Strauss & Corbin
2. Semi Structured Interview
3. Open Coding
4. Axial Coding
5. Selective Coding

6. Guba & Lincoln
7. Credibility
8. Transferability
9. Dependability
10. Conformability

یافته‌هاک پژوهش

در تحلیل داده‌های پژوهش، از رویکرد کدگذاری کیفی استفاده شد تا مفاهیم کلیدی استخراج و یافته‌ها سازماندهی شوند. ابتدا با کدگذاری باز داده‌های خام به مفاهیم اولیه تفکیک شدند، سپس با کدگذاری محوری این مفاهیم در دسته‌های معنادار طبقه‌بندی گردید و در نهایت با کدگذاری انتخابی مقوله‌های اصلی و محوری شناسایی شدند. این فرآیند چندمرحله‌ای امکان تحلیل عمیق شکاف بین‌نسلی، شرایط علی و زمینه‌ای، عوامل مداخله‌گر و راهبردهای اجرایی را فراهم آورده و چارچوبی نظام‌مند برای ارائه راهکارهای عملی در جهت کاهش شکاف بین‌نسلی و تقویت پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی ایجاد کرده است.

۱. مقوله محورک^۱

مقوله محوری، مضمون اصلی پژوهش است که از دل داده‌ها استخراج شده و مفهومی انتزاعی و بنیادین برای جهت‌دهی به تحلیل‌ها فراهم می‌کند (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۰). در این پژوهش، مقوله محوری شکاف بین‌نسلی شامل: «تحول نگرش دینی و استقلال فکری، جابجایی مرجعیت فکری و اعتماد، تغییر نظام ارزش‌ها و تحلیل انتقادی، تعارض میان سنت و مدرنیته، ناکارآمدی آموزش و یادگیری دینی، تعارضات خانوادگی و سبک زندگی» شناسایی شد و محور اصلی تحلیل داده‌ها را تشکیل می‌دهد (جدول ۱).

جدول ۱) مقوله‌های محوری در شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
	تحول نگرش دینی و استقلال فکری	۱. تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به دین از تکلیف‌محوری به انتخاب‌محوری
		۲. تلفیق آموزش و فعالیت اقتصادی
		۳. برداشت انتخابی و انتقادی از مفاهیم دینی ۴. رشد استقلال فکری و عقل‌گرایی
مقوله اصلی (محوری)	تغییر نظام ارزش‌ها و تحلیل انتقادی	۱. انتقال مرجعیت فکری به سلبریتی‌ها و اینفلوئنسرها
		۲. تلاش دختران برای توجیه عقلانی باورهای دینی
		۳. بی‌اعتمادی به توصیه‌های رسمی
تعارضات خانوادگی و سبک زندگی	تعارض میان سنت و مدرنیته	۱. نسبی‌گرایی ارزشی نسبت به مفاهیم دینی
		۲. تحلیل‌گری دانش‌آموزان تحت تأثیر فضای مجازی
		۳. گسستگی معرفتی میان نسل‌ها
تعارضات خانوادگی و سبک زندگی	تعارض میان سنت و مدرنیته	۱. تضاد بین ارزش‌های خانوادگی و دیجیتال
		۲. نافرمانی پنهان در نوجوانان
		۳. دوگانگی شخصیتی ناشی از تضاد سنت و مدرنیته
تعارضات خانوادگی و سبک زندگی	تعارض میان سنت و مدرنیته	۱. بی‌توجهی به سبک یادگیری جدید دانش‌آموزان
		۲. آموزه‌های دینی شعاری به نظر می‌رسد
		۳. دینداری ظاهری و سطحی
تعارضات خانوادگی و سبک زندگی	تعارضات خانوادگی و سبک زندگی	۱. تضاد دیدگاه بین مادران و دختران در مسائل دینی
		۲. تفاوت نگاه نسل جدید به دین، پوشش و سبک زندگی

۲. شرایط علی^۱

شرایط علی شامل رویدادها و وقایعی است که بر وقوع، رشد و توسعه پدیده‌ها تأثیر می‌گذارند (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰). در پژوهش حاضر، شرایط علی مؤثر بر شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی در چهار محور اصلی دسته‌بندی شده و نتایج آن در جدول ۲ ارائه شده است.

جدول ۲) مقوله‌های علی در شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
مقوله علی	ناکارآمدی نظام آموزشی و روش‌های سنتی	۱. تضاد مفاهیم آموزش‌داده‌شده در مدرسه با تجربه زیسته نوجوان
		۲. ناهماهنگی محتوای آموزشی با نیازهای واقعی زندگی
		۳. ناهماهنگی روش آموزش دینی با زبان نسل جدید
		۴. ناکارآمدی روش‌های کلیشه‌ای پرورشی
مقوله علی	تضعیف نقش خانواده در تربیت دینی	۵. ناتوانی مدرسه و خانواده در پاسخ‌گویی به شبهات
		۶. عدم انتقال مؤثر ارزش‌ها
		۷. فقدان مرجعیت آموزشی در نگاه دانش‌آموزان
		۱. نقش ضعیف خانواده در تربیت معنوی نوجوان
		۲. کمبود ارتباط عاطفی بین والدین و فرزندان به دلیل فشار اقتصادی
		۳. کاهش ارتباط عاطفی والدین با فرزندان و جایگزینی با ابزار دیجیتال
		۴. ناتوانی مدرسه و خانواده در پاسخ‌گویی به شبهات
		۵. ضعف گفت‌وگو در خانواده
۶. فضای عاطفی سرد در خانواده		
تأثیر رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی	تأثیر رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی	۷. تربیت دستوری در خانه
		۸. نبود گفت‌وگوهای مؤثر در خانواده
		۱. نقش رسانه‌ها در الگوسازی ضد ارزشی برای نوجوانان
		۲. تأثیر شبکه‌های اجتماعی در تعریف هویت و الگوها
		۳. تأثیر محتوای شبهه‌برانگیز مجازی بر باورهای دینی
		۴. اثرگذاری رسانه‌های تصویری بر سبک زندگی
		۵. تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر ارزش‌سازی
۶. استفاده گسترده از شبکه‌های اجتماعی بدون نظارت		
تغییر سبک ارزش‌گذاری و یادگیری دینی	تغییر سبک ارزش‌گذاری و یادگیری دینی	۷. جست‌وجوی هویت در فضای مجازی
		۱. استفاده از شیوه‌های تربیتی مشارکتی و خلاقانه
		۲. دوگانگی رفتاری دانش‌آموزان در محیط مدرسه و بیرون
		۳. ارزش‌گذاری سریع به‌جای پاداش معنوی

۳. شرایط زمینه‌ای^۲

شرایط زمینه‌ای شامل مجموعه‌ای از ویژگی‌ها و عوامل محیطی، اجتماعی و ساختاری است که بستر لازم برای کاهش شکاف بین‌نسلی و تحقق پایبندی به الگوی زندگی اسلامی را فراهم می‌آورد (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰). این عوامل در طول زمان و مکان، زمینه مناسب برای شکل‌گیری و اجرای الگوهای رفتاری و تربیتی در مدارس فراهم می‌کنند. نتایج این بخش در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳) مقوله‌های زمینه‌ای در شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
مقوله زمینه‌ای	نقش ضعیف خانواده در انتقال ارزش‌ها	۱. ضعف خانواده در همراهی فکری و تربیتی با فرزندان
		۲. خلأ گفت‌وگوی دینی در خانواده‌ها
		۳. تردید یا رفتار متناقض والدین نسبت به دین
		۴. نبود فرهنگ پرسش و گفتگو در خانواده
		۵. کنترل افراطی والدین
مقوله زمینه‌ای	ناکارآمدی آموزش رسمی و نهادهای فرهنگی	۱. نبود دروس تحلیل‌محور و معلمان همدل در حوزه دینی
		۲. تضاد بین فضای فرهنگی مدرسه و جامعه
		۳. نبود جذابیت در رسانه ملی برای نسل جدید
مقوله زمینه‌ای	چالش‌های اجتماعی - فرهنگی و اقتصادی	۱. سردرگمی فرهنگی در جامعه
		۲. احساس محرومیت نسبی در مناطق محروم
		۳. فشار اقتصادی بر کیفیت تربیت
		۴. تنوع فرهنگی در خانواده‌ها و دانش‌آموزان
مقوله زمینه‌ای	بحران هویت و الگوبرداری نسلی	۱. کنترل افراطی والدین منجر به هویت‌یابی بیرونی در دختران
		۲. بحران هویت در پسران نوجوان
		۳. الگوبرداری افراطی از سلبریتی‌ها
	ضعف سواد رسانه‌ای نوجوانان	۱. پایین بودن سواد رسانه‌ای نوجوانان

۴. عوامل مداخله‌گر^۱

عوامل مداخله‌گر شامل نیروها و شرایطی هستند که در شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی نقش فعال دارند. این عوامل از سوی مدارس، دولت، فناوری‌های نوین و محیط فرهنگی و اقتصادی اعمال می‌شوند و به عنوان واسطه یا تسهیل‌گر در تعامل میان نسل‌ها عمل می‌کنند. علاوه بر این، موانع و مشکلات اجرایی نیز به عنوان عوامل مداخله‌گر، چالش‌هایی را در مسیر افزایش شکاف ایجاد می‌کنند که مدیریت آن‌ها برای کاهش شکاف ضروری است (جدول ۴).

جدول ۴) عوامل مداخله‌گر در شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
مقوله مداخله‌گر	نقش رسانه‌ها و فضای مجازی	۱. نقش رسانه‌ها در الگوسازی ضد ارزشی برای نوجوانان
		۲. تأثیر شدید گوشی‌های هوشمند بر مرجعیت دینی و فرهنگی نوجوانان
		۳. تأثیر الگوسازی مجازی بر هویت نوجوانان
		۴. تأثیر ارتباطات چندفرهنگی آنلاین
		۵. تأثیرپذیری از همسالان با گرایش‌های ضددینی
مقوله مداخله‌گر	چالش‌های ساختاری نظام آموزشی	۱. عدم وحدت رویه در میان معلمان در تربیت دینی
		۲. عدم هماهنگی ساختاری در نظام آموزشی
		۳. تناقض در سیاست‌های نظام آموزشی در امور دینی
		۴. آسیب ناشی از تدریس معلمان غیرمتخصص
		۵. آموزش سنتی و ناکارآمد در مدرسه

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
		۶. اولویت‌یابی نادرست در آموزش (نمره‌محوری) ۷. نظام آموزشی سخت‌گیرانه و غیردینامیک ۸. فاصله بین بخش آموزشی و پرورشی مدرسه ۹. بار اجرایی زیاد و عدم تمرکز بر مسائل پرورشی ۱۰. برنامه‌ریزی سطحی پرورشی در مدرسه ۱۱. فقدان برنامه‌ریزی هدفمند مدرسه برای آموزش سبک زندگی اسلامی ۲۲. مخالفت والدین با سیاست‌های مدرسه
	چالش‌های خانواده و محیط اجتماعی	۱. درگیری خانواده‌ها با مشکلات معیشتی ۲. نبود تعامل مناسب میان مدرسه و والدین ۳. نقش رسانه‌ها در الگوسازی ضد ارزشی برای نوجوانان

۵. راهبردها که تحقق^۱

در راستای کاهش شکاف بین‌نسلی و ارتقای پایبندی به الگوی زندگی اسلامی، مجموعه‌ای از راهبردهای کلیدی تدوین شده است. بر اساس چارچوب نظریه داده‌بنیاد، راهبردها اقداماتی هستند که در واکنش به شرایط علی و زمینه‌ای و در بستر عوامل مداخله‌گر اتخاذ می‌شوند و فرآیند شکل‌گیری و اجرای پدیده را هدایت می‌کنند (اشتراوس و کوربین، ۱۳۹۰). در این پژوهش، مهم‌ترین راهبردها شامل تحول در آموزش دینی، ارتقای نقش خانواده، گفت‌وگوی بین‌نسلی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های مشارکتی دانش‌آموزان هستند که با هدف کاهش شکاف بین‌نسلی طراحی و اجرا شده‌اند.

جدول ۵) راهبردهای کاهش شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
	بازآفرینی آموزش دینی بر پایه زبان و تجربه زیسته نسل جدید	۱. ضرورت استفاده از روایت‌های تجربی و زبانی مشترک در آموزش دینی ۲. استفاده از روایت و قصه برای انتقال مفاهیم ۳. طراحی برنامه درسی انعطاف‌پذیر و زندگی‌محور ۴. آموزش همراه با همدلی و مثال واقعی ۵. استفاده از مربیان جوان هم‌زبان با نسل جدید
راهبردها	توانمندسازی خانواده برای انتقال ارزش‌های دینی - فرهنگی	۱. ضرورت آموزش والدین در زمینه تربیت دینی ۲. لزوم آموزش سبک ارتباط مؤثر به والدین ۳. جلسات هم‌اندیشی با والدین برای آموزش گفت‌وگو ۴. برگزاری جلسات هم‌اندیشی و کارگاه تربیتی برای والدین
	حمایت همه‌جانبه روانی - اجتماعی از نوجوانان در مسیر هویت‌یابی	۱. گفت‌وگوی بدون قضاوت با دانش‌آموز ۲. نیاز به جلسات روانشناختی برای نوجوانان
	توانمندسازی معلمان برای مواجهه خلاق با نیازهای دینی و فرهنگی نوجوانان	۱. برگزاری جلسات بی‌واسطه و مشاوره غیررسمی ۲. پاسخ‌گویی خارج از چارچوب رسمی برای رفع شبهه ۳. استفاده از تدریس گفت‌وگومحور و همدلی ۴. توانمندسازی معلمان برای گفت‌وگوی مؤثر
	ایجاد مدرسه مشارکتی و تعاملی به جای مدرسه دستوری	۱. مشارکتی‌سازی فضای مدرسه ۲. استفاده از همسالان برای انتقال ارزش‌ها

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
		۳. مشارکت دانش‌آموز در تولید محتوا ۴. رویکرد گفت‌وگومحور در مدرسه برای کاهش مقاومت دینی ۵. استفاده از شیوه‌های تربیتی مشارکتی و خلاقانه ۶. تمرکز بر کیفیت ارتباط به جای گزارش‌دهی کمی
	به‌کارگیری رسانه و هنر برای انتقال جذاب ارزش‌های دینی-فرهنگی	۱. استفاده از ابزار فرهنگی مدرن (کلپ، گفتگو) ۲. اجرای فعالیت‌های هنری با مضامین دینی
	ایجاد پیوند نهادی خانواده و مدرسه در تربیت نسل جدید	۱. تشکیل جلسات مشترک والدین و فرزندان با محوریت دینی-فرهنگی

۶. نتایج و پیامدها^۱

پیامدهای شکاف بین نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی به چهار کد محوری اصلی تقسیم

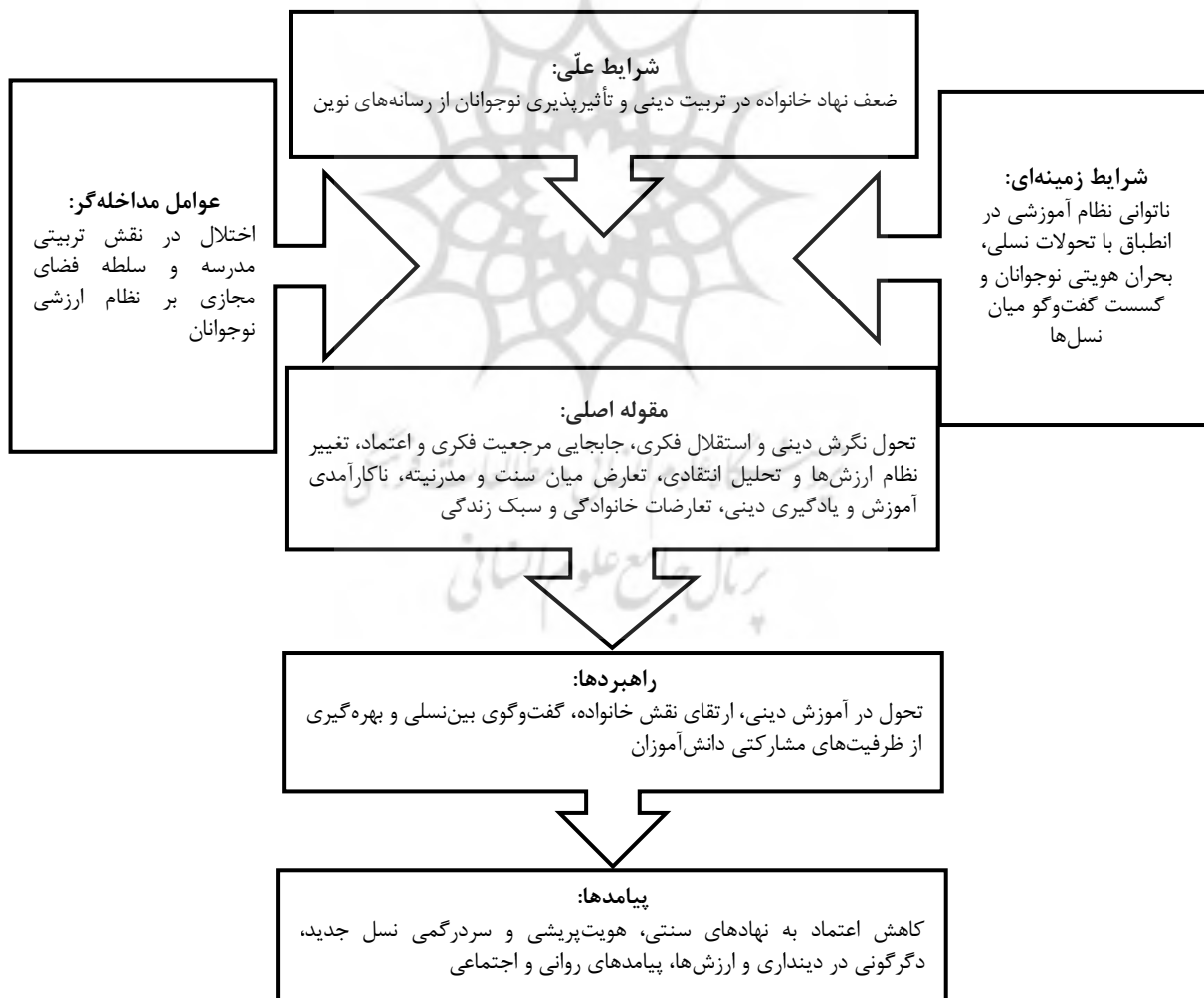
شد.

جدول ۶) پیامدهای شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی

کدگذاری انتخابی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز
	کاهش اعتماد به نهادهای سنتی	۱. افزایش بی‌اعتمادی به نهادهای سنتی در اثر شکاف نسلی ۲. بی‌اعتمادی بلندمدت نسبت به ارزش‌های رسمی ۳. بی‌اعتمادی دانش‌آموز به مدرسه و دین
	هویت‌پریشی و سردرگمی نسل جدید	۱. بروز احساس بی‌ریشگی و گسست فرهنگی ۲. سرگردانی هویتی در آینده ۳. بی‌هویتی و سردرگمی دانش‌آموزان ۴. بروز بی‌هویتی و اضطراب ناشی از نادیده‌انگاری ۵. بی‌پشتوانه شدن دانش‌آموز در تصمیم‌گیری
پیامدها	دگرگونی در دینداری و ارزش‌ها	۱. بروز واکنش‌های افراطی یا انفعالی در دین‌ورزی نوجوانان ۲. سطحی شدن دینداری در نسل آینده ۳. فاصله گرفتن از هویت دینی عمیق ۴. ریزش تدریجی باور دینی ۵. چندگانگی ارزشی و هویت کاذب ۶. گرایش نوجوانان به فرهنگ‌های جایگزین مجازی و شبه‌فرهنگ‌ها
	پیامدهای روانی و اجتماعی	۱. افزایش حس بی‌معنایی در نوجوانان ۲. خشم پنهان نسبت به خانواده و مدرسه ۳. دوگانگی رفتاری دانش‌آموزان در محیط مدرسه و بیرون ۴. آسیب‌پذیری اخلاقی و اجتماعی نوجوانان

در نهایت یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که پیامدهای اجتماعی و فرهنگی شکاف بین‌نسلی که در مقدمه به آن‌ها اشاره شد، از طریق داده‌های میدانی به‌طور عینی تأیید می‌شوند. به‌ویژه، نتایج حاکی از بحران هویت، تضعیف ارزش‌ها، و تغییر در سبک‌های زندگی دینی نوجوانان است. افزایش گرایش به فرهنگ‌های مجازی و جایگزین نشان می‌دهد که ارزش‌های رسمی و سنتی در رقابت با جریان‌های نوین

رسانه‌ای توان تأثیرگذاری کافی ندارند. به منظور تضمین اعتبار یافته‌ها، داده‌ها از طریق کنترل اعضا برای تمامی ۱۲ مشارکت‌کننده بازبینی شد و بیش از ۸۵ درصد آن‌ها صحت تفسیر پژوهشگر را تأیید کردند. علاوه بر این، یافته‌ها در سه جلسه بازبینی همتایان با حضور متخصصان تعلیم و تربیت و جامعه‌شناسی دین مرور شد و انسجام مفهومی و کفایت داده‌ها برای اشباع نظری تأیید شد. همچنین، یافته‌ها با پژوهش‌های پیشین همسو هستند؛ به عنوان نمونه، مولتنی و بیولکاتی (۲۰۲۳) و بلاندن و همکاران (۲۰۲۳) نشان داده‌اند که شکاف نسلی به کاهش اعتماد به نهادهای سنتی منجر می‌شود. یافته‌های پژوهش‌های داخلی نیز (لطفی و عزیزاده‌ثانی، ۱۴۰۳) پیامدهای شکاف نسلی را در قالب بحران هویت و تضعیف پایبندی به ارزش‌های دینی گزارش کرده‌اند. مطالعات کرائوس و همکاران (۲۰۱۳) و سیلورستین و آستین‌باک (۲۰۲۰) نیز تأکید می‌کنند که شکاف بین‌نسلی می‌تواند موجب بی‌معنایی و انزوای اجتماعی نوجوانان شود. بنابراین، داده‌های میدانی این پژوهش، هشدارهای نظری مطرح‌شده در مقدمه را به صورت عینی و مستند تأیید می‌کنند و ضرورت بازنگری در سیاست‌ها و شیوه‌های تربیت دینی برای تقویت دینداری و بازسازی پیوند نسل‌ها را برجسته می‌سازند.

شکل (۱) عوامل موثر بر شکل‌گیری شکاف بین نسلی پیامدها و راهبردهای کاهش شکاف بین نسلی: با تحلیل داده بنیاد

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی و تبیین نقش شکاف بین‌نسلی در پابندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی، با بهره‌گیری از روش کیفی و راهبرد نظریه‌پردازی داده‌بنیاد و با تمرکز بر دیدگاه‌ها و تجربیات فعالان تربیتی در مدارس متوسطه شهر آزادشهر انجام شد. تحلیل داده‌ها نشان داد که شکاف بین‌نسلی در دینداری دانش‌آموزان نه یک اختلاف طبیعی ناشی از تفاوت سنی، بلکه پدیده‌ای عمیق، چندلایه و فرهنگی - ارزشی است که از تعامل عوامل فردی، نهادی، اجتماعی و رسانه‌ای نشأت می‌گیرد. مقوله محوری پژوهش یعنی «شکاف بین‌نسلی در پابندی به الگوی زندگی اسلامی» آشکار ساخت که تغییر نگرش دینی نسل جدید از دینداری سنتی و تکلیف‌محور به دینداری انتخابی، فردمحور و بازاندیشانه، مهم‌ترین نمود این شکاف است. همان‌گونه که در مطالعات کراوس و همکاران (۲۰۱۳)، آستین‌باخ و سیلورستین (۲۰۲۰) و مولتنی و بیولکاتی (۲۰۲۳) نیز مطرح شده، حضور نسل جوان در فضای رسانه‌ای جهانی و مواجهه با فرهنگ‌های متکثر، مرجعیت نهادهای سنتی دینی را تضعیف کرده و به گسست هویتی میان والدین و فرزندان دامن زده است. به عبارت دیگر، نوجوانان نسل جدید دیدگاه فعالانه و انتخاب‌محور نسبت به دین دارند و این روند با افزایش استفاده از رسانه‌های دیجیتال و کاهش مرجعیت سنتی خانواده و مدرسه همزمان شده است. یافته‌ها با مطالعات داخلی (لطفی و علیزاده‌ثانی، ۱۴۰۳؛ رضاپور و کوپایی، ۱۳۹۹) همخوانی دارد، زیرا نشان می‌دهد نظام آموزش و خانواده قادر به پاسخگویی به نیازهای نسل جدید نیستند و ناکارآمدی‌های آن‌ها باعث تعمیق شکاف نسلی می‌شود. همچنین یافته‌ها با پژوهش‌های (رفیق و دانت، ۲۰۲۴؛ آستین‌باخ و سیلورستین، ۲۰۲۰) همسویی دارد و تأکید می‌کند که نسل جدید بیشتر دینداری انتخابی و فردی را می‌پذیرد تا میراث جمعی.

در بین عوامل علی‌شناسایی‌شده، ناکارآمدی نظام آموزشی و روش‌های سنتی مدرسه، کاهش نقش تربیتی خانواده و نفوذ رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی، مهم‌ترین عوامل شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی در دینداری نوجوانان هستند. این قسمت از یافته‌ها با مطالعات (لطفی و علیزاده‌ثانی، ۱۴۰۳؛ رضاپور و کوپایی، ۱۳۹۹؛ مجلس‌آذر و همکاران، ۱۴۰۰) همخوانی دارد و نشان می‌دهد خانواده و مدرسه نتوانسته‌اند پاسخگوی نیازهای واقعی نسل جدید باشند و نهادهای سنتی تربیتی بدون بازنگری اساسی در روش‌ها، کارکرد مؤثر خود را از دست می‌دهند. همچنین یافته‌ها با مطالعات بین‌المللی (کرائوس و همکاران، ۲۰۱۳؛ کیم اس پون و همکاران، ۲۰۱۲؛ آستین‌باخ و سیلورستین، ۲۰۲۰) همسو است، زیرا نوجوانان بیشتر به دینداری انتخابی و فردی گرایش دارند و رسانه‌ها و فضای مجازی نقش کلیدی در شکل‌دهی ارزش‌ها و هویت آن‌ها دارند.

شرایط زمینه‌ای در پژوهش حاضر به عنوان عامل بنیادین و تعیین‌کننده شکاف بین‌نسلی شناسایی شد. این شرایط که شامل ناتوانی نظام آموزشی در انطباق با تحولات نسلی، بحران هویتی نوجوانان و گسست گفت‌وگو میان نسل‌ها است، به عنوان عوامل مستقیم و غیرمستقیم در فرآیند شکل‌گیری شکاف بین‌نسلی عمل می‌کنند. به عبارت دیگر، خانواده‌ها دچار ضعف در انتقال ارزش‌ها و خلأ ارتباطی هستند، آموزش رسمی نتوانسته پاسخگوی نیازهای نسل جدید باشد و رسانه‌های ملی در رقابت با رسانه‌های دیجیتال کارایی لازم را ندارند. یافته‌ها با پژوهش‌های داخلی (لطفی و علیزاده‌ثانی، ۱۴۰۳؛ عسگری،

توکلی، توکلی و زین‌الدینی، ۱۳۹۹؛ رضاپور و کوپایی، ۱۳۹۹) همسو است و نشان می‌دهد که خانواده و مدرسه از بستر اصلی انتقال ارزش‌های دینی فاصله گرفته‌اند. در سطح بین‌المللی نیز مطالعاتی چون کرائوس و همکاران (۲۰۱۳)، سیلورستین و آستین‌باخ (۲۰۲۰) و رفیق و دانت (۲۰۲۴) همین روند را تأیید کرده‌اند: نوجوانان در فضای چندفرهنگی و رسانه‌ای هویت خود را بیشتر بر اساس الگوهای بیرونی بازتعریف می‌کنند.

عوامل مداخله‌گر مانند انتقال مرجعیت ارزشی به رسانه‌ها، گسست ارتباط خانه و مدرسه و تناقضات در سیاست‌های آموزشی شدت و سرعت شکاف بین‌نسلی در پایبندی به الگوی زندگی اسلامی را افزایش داده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهند که گوشه‌های هوشمند، الگوسازی مجازی و همسالان جایگزین مرجعیت سنتی شده و ناکارآمدی سیاست‌های آموزشی (نمره‌محوری، روش‌های سنتی و عدم هماهنگی در تربیت دینی) این شکاف را تشدید می‌کند. این نتایج با پژوهش‌های داخلی (رضاپور و کوپایی، ۱۳۹۹؛ لطفی و عزیزاده‌ثانی، ۱۴۰۳) و بین‌المللی (کرائوس و همکاران، ۲۰۱۳؛ کیم آسمون و همکاران، ۲۰۱۲؛ آستین‌باخ و سیلورستین، ۲۰۲۰) همسو است و اهمیت هماهنگی نظام آموزشی، خانواده و رسانه‌ها در کاهش شکاف نسلی را تأکید می‌کند. بر این اساس، راهبردهای پیشنهادی شامل بازنگری در آموزش دینی، تقویت گفت‌وگوی بین‌نسلی، ارتقای سواد رسانه‌ای و طراحی الگوهای بومی و روزآمد سبک زندگی اسلامی است (أئورا، ۲۰۲۵؛ سوکاری و حائرالله، ۲۰۲۴؛ یولیانا و همکاران، ۲۰۲۴؛ مجلس آذر و همکاران، ۱۴۰۰).

بر اساس نتایج پژوهش، راهبردهای کاهش شکاف بین‌نسلی و ارتقای پایبندی دانش‌آموزان به الگوی زندگی اسلامی شامل تحول در آموزش دینی، ارتقای نقش خانواده، گفت‌وگوی بین‌نسلی و مشارکت فعال دانش‌آموزان است. یافته‌ها نشان می‌دهند که ضعف آموزش دینی و تأثیر رسانه‌ها موجب فاصله گرفتن نوجوانان از ارزش‌های اسلامی شده و راهبردهایی مانند بهره‌گیری از ابزارهای فرهنگی نوین و روایت تجربی پاسخی عملی به این چالش هستند (رفیق و دانت، ۲۰۲۴؛ سیلورستین و آستین‌باک، ۲۰۲۰). همچنین، برنامه درسی حیدرپور، صادق زاده قمصری و سجادی (۱۳۹۷) و تعامل نهادی خانواده و مدرسه و توجه به زبان متفاوت نسل جدید برای دریافت ارزش‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

یافته‌های حاصل از این پژوهش هشدار می‌دهد که تداوم شکاف نسلی در دینداری می‌تواند به پیامدهایی چون بحران هویت، تضعیف باورهای دینی، بروز اضطراب و سرگردانی نوجوانان و شکل‌گیری دینداری سطحی در آینده منجر شود. این یافته‌ها با نتایج حامدی (۲۰۲۴)، العلوانی (۲۰۱۷) و سیفتسی (۲۰۱۳) همسو است که بر پیامدهای بلندمدت شکاف هویتی در جوامع معاصر تأکید کرده‌اند. نتایج همسو با مطالعات مولتنی و بیولکاتی (۲۰۲۳) و بلانندن و همکاران (۲۰۲۳) است که نشان داده‌اند شکاف نسلی به کاهش اعتماد به نهادهای سنتی منجر می‌شود. یافته‌ها با پژوهش داخلی مانند لطفی و عزیزاده‌ثانی (۱۴۰۳) هم‌راستا است که پیامد شکاف نسلی را در سطح «بحران هویتی» و «تضعیف پایبندی به ارزش‌های دینی» گزارش کرده‌اند. مطالعات کرائوس و همکاران (۲۰۱۳) و سیلورستین و آستین‌باخ

(۲۰۲۰) نیز بیان می‌کنند که شکاف نسلی می‌تواند به بی‌معنایی و انزوای اجتماعی در نوجوانان منجر شود.

با وجود تلاش برای انجام تحلیلی عمیق و دقیق، این پژوهش نیز با محدودیت‌هایی همراه بوده است. تمرکز پژوهش بر شهرستان آزادشهر از استان گلستان، ممکن است به‌رغم اتخاذ تدابیر لازم در فرایند مصاحبه، امکان وجود سوگیری‌های ادراکی، اجتماعی یا سازمانی در پاسخ‌دهندگان وجود دارد که بر ساخت کدها و مقولات اثر می‌گذارد. تمرکز پژوهش بر دیدگاه مربیان و مسئولان مدارس است و دیدگاه دانش‌آموزان به صورت مستقیم مورد مطالعه قرار نگرفته که ممکن است زاویه دید پژوهش را محدود کرده باشد.

در پایان، با توجه به یافته‌های پژوهش، پیشنهاد می‌شود: ۱. بازنگری در برنامه‌ریزی درسی آموزش دینی (تمرکز بر تحلیل، گفت‌وگو، تجربه‌محوری و بهره‌گیری از روش‌های نوین متناسب با زبان و دغدغه‌های نسل جدید)؛ ۲. توانمندسازی والدین در حوزه تربیت دینی (از طریق آموزش سواد دینی، مهارت گفت‌وگوی بین‌نسلی و کارگاه‌های خانواده‌محور به منظور تقویت نقش خانواده در انتقال ارزش‌های اسلامی)؛ ۳. طراحی رسانه‌های جایگزین اسلامی برای نوجوانان (با محتوای مؤثر، جذاب و ارزش‌محور، متناسب با ذائقه نسلی برای مقابله با الگوسازی ناهماهنگ رسانه‌های بیگانه)؛ ۴. هم‌افزایی نهادهای خانه، مدرسه و مسجد (برای انسجام تربیتی و هم‌جهت‌سازی اهداف آموزش دینی)؛ ۵. مشارکت فعال دانش‌آموزان (در بازتعریف الگوی زندگی اسلامی از طریق ظرفیت‌های هنری، علمی و گفت‌وگویی و بهره‌گیری از تجربه زیسته آنان)؛ ۶. سیاست‌گذاری مبتنی بر شواهد در سطح کلان آموزشی (با استفاده از پژوهش‌های میدانی، بومی و کیفی برای به‌روزرسانی برنامه‌ها و سیاست‌های فرهنگی - تربیتی).

همچنین به پژوهشگران آینده پیشنهاد می‌شود به مقایسه میان نسل‌ها (دانش‌آموزان، والدین و معلمان) بپردازند تا تفاوت‌ها و هم‌پوشانی‌های نگرش، ارزش‌ها و الگوهای دینی به‌صورت دقیق‌تر شناسایی شود.

منابع

- ایمانی، الهه، کلدی، علیرضا، و ساروخانی، باقر (۱۴۰۲). مولفه‌های اثرگذار بر شکاف نسلی دانش‌آموزان مقطع متوسطه دوم منطقه چهار شهر تهران از منظر والدین و معلمان (با تأکید بر تربیت دینی). *نشریه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۸(۱)، ۷-۳۶. <https://doi.org/10.52547/qaiie.8.1.7>
- بابایی‌فرد، اسداله، و روحی، مریم (۱۳۹۵). بررسی تأثیر سبک زندگی بر شکاف نسلی در بین جوانان شهر کاشان. *مطالعات میان‌فرهنگی*، ۳۰(۱۱)، ۳۵-۶۱. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1395.11.30.2.3>
- پناهی، محمدحسین، و علویون، سیدهدادی (۱۳۹۷). فاصله نسلی در ایران: فراتحلیل و نقد تحقیقات پیشین. *فصلنامه علمی مطالعات میان‌فرهنگی*، ۱۳(۳۶)، ۱۴۷-۱۷۱. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1397.13.36.6.3>
- حیدرپور، حسن، صادق زاده قمصری، علیرضا، و سجادی، سیدمهدی (۱۳۹۷). تحلیل تطبیقی راهنمای برنامه درسی دین و زندگی دوره متوسطه دوم با مولفه‌های سبک زندگی اسلامی - ایرانی. *فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۳(۴)، ۳۵-۶۶. <https://doi.org/10.29252/qaiie.3.4.35>
- رضاپور، داریوش، و کوپایی، محمدباقر (۱۳۹۹). بررسی تأثیر فشار هنجاری بر میزان سازگاری بین جوانان شهر اهواز با والدینشان با تأکید بر شکاف نسلی. *توسعه اجتماعی*، ۱۴(۴) (پیاپی ۵۶)، ۱۴۷-۱۶۸. <https://doi.org/10.22055/qjds.2020.30321.1985>
- عسکری، فهیمه، منظری توکلی، علیرضا، منظری توکلی، حمدالله و زین‌الدینی، زهرا (۱۳۹۹). روابط ساختاری سبک زندگی اسلامی و موفقیت تحصیلی با واسطه‌گری سازگاری با مدرسه در دانش‌آموزان دوره متوسطه دوم. *فصلنامه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی*، ۳(۳)، ۱۰۱-۱۲۶. <https://doi.org/10.29252/qaiie.5.3.5>
- کشوردوست، سمانه، و معصومی‌نژاد، الهام (۱۴۰۲). تحلیل تحولات نسلی و عدالت اجتماعی در سپهر برنامه‌های توسعه بعد از انقلاب اسلامی در ایران. *پژوهش‌های معاصر انقلاب اسلامی*، ۶(۱۹)، ۱۷-۱. <https://doi.org/10.22059/jcir.2024.96403>
- لطفی، رضا، و علیزاده ثانی، مهتا (۱۴۰۳). سبک زندگی اسلامی. <https://civilica.com/doc/2158962>
- مجلس آذر، محمدمهدی، غفاری، خلیل، و ناطقی، فائزه (۱۴۰۰). طراحی و اعتبار سنجی الگوی تربیتی والدین مبتنی بر سبک زندگی اسلامی به منظور کاهش شکاف بین نسلی. *مجله علوم روانشناختی*، ۲۰(۱۰۰)، ۶۲۰-۶۰۹. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17357462.1400.20.100.12.5>
- مقتدایی، مرتضی، و زیبا کلام، صادق (۱۳۹۹). نقش ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته در ایجاد شکاف نسل‌ها در ایران با نگاهی به بیانیه گام دوم انقلاب. *فصلنامه علمی مطالعات میان‌فرهنگی*، ۱۵(۴۲)، ۳۵-۶۲. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1399.15.42.2.5>

مینقی اقدم، زینب، میرزایی، خلیل، سفیری، خدیجه، و شکر بیگی، عالیه (۱۴۰۱). رابطه شکاف نسلی با آسیب‌های اجتماعی در نوجوانان شهر تهران. *رفاه اجتماعی*، ۲۲(۸۵)، ۱۲۳-۱۵۶. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3939-fa.html>

Referenes

- Alalwani, T. A. R. T (2017). Bridging the Gap Between theory and practice In life of Muslims today. *Ishamat Journal for academic research & studies*, 2(1), 265-250. <https://asjp.cerist.dz/en/article/162946>
- Andruske, C. L., & O'Connor, D. (2020). Family care across diverse cultures: Re-envisioning using a transnational lens. *Journal of aging studies*, 55, 100892. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2020.100892>
- Askari, F., Manzari tavakoli, A., Manzari tavakoli, H., & Zeinadini, Z. (2020). The Structural Relationships of the Islamic Lifestyle and the Academic Success with the Mediation through Adaptation to School. *qaiie*. 5(3), 101-126. <https://doi.org/10.29252/qaiie.5.3.5> [in Persian]
- Aura. (2025). The Generational Divide in Secular and Islamic Frameworks. Retrieved from <https://auramag.in/a-tale-of-divergent-viewpoints-the-generational-divide-in-secular-and-islamic-frameworks/>
- Babaifard, a., & Roohi, m. (2017). The effect of lifestyle on a generation gap between young people in Kashan. *INTERCULTURAL STUDIES QUARTERLY*, 30(11), 35-61. <https://dori.net/dor/20.1001.1.17358663.1395.11.30.2.3> [in Persian]
- Blanden, J., Doepke, M., & Stuhler, J. (2023). Educational inequality. In *Handbook of the Economics of Education*, 6, 405-497. Elsevier. <https://doi.org/10.1016/bs.hesedu.2022.11.003>
- Cheng, H., Lyu, K., Li, J., & Shiu, H. (2022). Bridging the digital divide for rural older adults by family intergenerational learning: A classroom case in a rural primary school in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(1), 371. <https://doi.org/10.3390/ijerph19010371>
- Ciftci, A., Jones, N., & Corrigan, P. W. (2013). Mental health stigma in the Muslim community. *Journal of Muslim Mental Health*, 7(1), 1-16. <https://doi.org/10.3998/jmmh.10381607.0007.102>
- Donlic, J. (2023). New Muslim Generations: Shaping Self-Image, Reshaping Religion: A Theoretical and Empirical Study of Inter-Religiosity with Muslim Youth in the Alps-Adriatic Region. *Religions*, 14(8), 993. <https://doi.org/10.3390/rel14080993>
- Downs, Hannah (2019) "Bridging the Gap: How the Generations Communicate," *Concordia Journal of Communication Research*: Vol. 6, Article 6. DOI: <https://doi.org/10.54416/SEZY7453>
- Ejaredar, F., Kazemipur, A., & Etemadifard, S. M. (2022). The power of the 'unintended': Islamisation, freedom, and religiosity among the graduates of modern religious schools in post-revolutionary Iran. *Religion, State and Society*, 50(3), 277-297. <https://doi.org/10.1080/09637494.2022.2104092>
- Fingerman, K. L., Huo, M., & Birditt, K. S. (2020). A decade of research on intergenerational ties: Technological, economic, political, and demographic changes. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 383-403. <https://doi.org/10.1111/jomf.12604>

- Fithriyah, F., & Maskur, M. (2024). Exploring Inter-Generational Respect in the Context of Islamic Law Implementation: Elderly Concerns and Youth Behavior in Acehese Coffee Shops. *Intelektualita*, 13(2). <http://dx.doi.org/10.22373/ji.v13i2.28578>
- Gemar, A. (2023). Parental Influence and Intergenerational Transmission of Religious Belief, Attitudes, and Practices: Recent Evidence from the United States. *Religions*, 14(11), 1373. <https://doi.org/10.3390/rel1411137>
- Gillespie, B. J., Mulder, C. H., & Von Reichert, C. (2022). The role of family and friends in return migration and its labor market outcomes. *Population Research and Policy Review*, 41(1), 115-138. <https://doi.org/10.1007/s11113-021-09650-x>
- Hamidi, A. (2024). Membangun Kembali Spiritualitas Generasi Milenial: Relevansi Zuhud dalam Kitab Minhaj al-Abidin. *El-Banat: Journal Pemikiran Dan Pendidikan Islam*, 14(1), 168-185. <https://doi.org/10.54180/elbanat.2024.14.1.168-185>
- Hernandez, Y. (2019). The Technology Gap Across Generations: How Social Media Affects the Youth Vote. *Political Analysis*, 20, Article 1. <https://doi.org/10.70531/2474-2295.1047>
- Heydarpour, H., Sadeghzadeh-Ghamsari, A., & Sajjadi, S. (2018). A Comparative Analysis Between Curriculum Guideline for Religion and Life Textbooks of the Upper Secondary Education, and Components of Islamic - Iranian Lifestyle. *qaiie*. 3(4), 35-66. <http://dx.doi.org/10.29252/qaiie.3.4.35>[in Persian]
- Imani, E., Kaldi, A., Saroukhani, B. (2023). Factors affecting the generational gap of secondary school students in the Region four cities of Tehran from the perspective of parents and teachers with emphases religious education. *qaiie*. 8(1), 7-36.. <https://doi.org/10.52547/qaiie.8.1.7>[in Persian]
- Kamrava, M. (2023). Belonging and Exclusion'. *Triumph and Despair: In Search of Iran's Islamic Republic*. <https://doi.org/10.1093/oso/9780197678411.003.0008>
- Keshvaridoost, S. & Masoumi Nejad, E. (2024). Analysis of Generational Changes and Social Justice in Development Programs of Post-Islamic Revolution in Iran. *Contemporary Researches on Islamic Revolution*, 6(19), 1-17. <https://doi.org/10.22059/jcir.2024.96403>[in Persian]
- Kim-Spoon, J., Longo, G. S., & McCullough, M. E. (2012). Adolescents who are less religious than their parents are at risk for externalizing and internalizing symptoms: the mediating role of parent-adolescent relationship quality. *Journal of family psychology : JFP : Journal of the Division of Family Psychology of the American Psychological Association (Division 43)*, 26(4), 636-641. <https://doi.org/10.1037/a0029176>
- Krauss, S. E., Ismail, I. A., Suandi, T., Hamzah, A., Hamzah, S. R. A., Dahalan, D., ... & Idris, F. (2013). Parenting and community engagement factors as predictors of religiosity among Muslim adolescents from Malaysia. *International Journal for the Psychology of Religion*, 23(2), 87-102. <https://doi.org/10.1080/10508619.2012.670039>
- Lipset, S.M. & Rokkan, S. (2015). *party systems and voter alignments*, New York: free press. <https://www.researchgate.net/publication/323029695>

- Majlesazar, M., Ghaffari, K., Nateghi, F. (2021). Design and validation of parental education model based on Islamic lifestyle to reduce the intergenerational gap. *Journal of Psychological Science*, 20(100), 609-620. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17357462.1400.20.100.12.5>[in Persian]
- Makhmutova, E. V. (2022). Intergenerational Balance in the Digital Age: A Global Dimension. *Гуманитарные Науки*, 11(6), 11-16. <https://doi.org/10.26794/2226-7867-2021-11-6-11-16>
- Minaghi Aghdam, Z., Mirzaei, K., Safiri, Kh., & Shekarbeigi, A.(2014). The relationship between generation gap and social harms in adolescents in Tehran. *Social Welfare*, 22(85), 123-156. <http://refahj.uswr.ac.ir/article-1-3939-fa.html>[in Persian]
- Moghtadaee, M., & Zibakalam, S.(2020).The Role of Modern Media Tools in Creating the Generations Gap in Iran with a Look at the Second Step Revolution Statement .*INTERCULTURAL STUDIES QUARTERLY*,42(15),35-62. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1399.15.42.2.5>[in Persian]
- Molteni, F., & Biolcati, F. (2023). Religious decline as a population dynamic: Generational replacement and religious attendance in Europe. *Social Forces*, 101(4), 2034-2058. <https://doi.org/10.1093/sf/soac099>
- Munjiat, S. M., Rifa'i, A., & Saidah, Z. (2025). Exploring the Influence of Peer Group Interaction on Learning Motivation in Islamic Religious Education. *Tafkir: Interdisciplinary Journal of Islamic Education*, 6(2), 381-401. <https://doi.org/10.31538/tijie.v6i2.1747>
- Nuriman, N., Mahmoud, E., Hamzah, A. B., & Yusnaini, Y. (2024). A study of embracing adolescent islamic moral values at two schools in rural area. *Jurnal Ilmiah Peuradeun*, 12(1), 117-136. <https://doi.org/10.26811/peuradeun.v12i1.1045>
- Panahi, m., & Alavyyun, S. H.(2018).Generational distance in Iran: meta-analysis and criticism of previous research.*INTERCULTURAL STUDIES QUARTERLY*,36(13),147-171. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.17358663.1397.13.36.6.3>[in Persian]
- Peters, R., Ee, N., Ward, S. A., Kenning, G., Radford, K., Goldwater, M., Dodge, H. H., Lewis, E., Xu, Y., Kudrna, G., Hamilton, M., Peters, J., Anstey, K. J., Lautenschlager, N. T., Fitzgerald, A., & Rockwood, K. (2021). Intergenerational Programmes bringing together community dwelling non-familial older adults and children: A Systematic Review. *Archives of gerontology and geriatrics*, 94, 104356. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2021.104356>
- Rafiq, Z., & Dunnett, S. (2024). The inter-generational construction of religious in/authenticity in the rituals of British Pakistani Muslims. *Marketing Theory*, 25(1), 35-55. <https://doi.org/10.1177/14705931231226121>
- Reis, L., Mercer, K., & Boger, J. (2021). Technologies for fostering intergenerational connectivity and relationships: Scoping review and emergent concepts. *Technology in Society*, 64(C). <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101494>
- Rezapour, D. & Koopai, M. B. (2020). Investigating the Effect of Normative Pressure on the Level of Adjustment between Ahvaz Youth and Their Parents with an Emphasis on Generation Gap. *Quarterly Journal of Social Development (Previously Human Development)*, 14(4), 147-168.<https://doi.org/10.22055/qjdsd.2020.30321.1985>[in Persian]

- Riasmini, N. M., Ekasari, M. F., Ariani, N. P., & Khatimah, H. (2022). Program Lintas Generasi Lansia-Remaja (LAMAJA). *Journal Kesehatan*, 13(2), 347-354. <https://doi.org/10.26630/jk.v13i2.3136>
- Salsabila, E., Al-Ghifari, M. S., Nugraha, N. A. A., Salis, S., Syahidin, S., & Parhan, M. (2024). Menghadapi Degradasi Moral Generasi Muda Melalui Penerapan Pendidikan Islam Pada Peserta Didik. *Al-Tarbiyah, Bau Bau/Al-Tarbiyah*, 2(1), 284-295. <https://doi.org/10.59059/al-tarbiyah.v2i1.1038>
- Siregar, A. K., Putri, T. A., Putri, W., & Gusmaneli, G. (2023). Peran Pendidikan Agama Islam Dalam Pembentukan Karakter Mulia Generasi Muda. *Journal Pendidikan, Sosial, Dan Humaniora*, 3(1), 183-192. <https://doi.org/10.56799/peshum.v3i1.2659>
- Steinbach, A., & Silverstein, M. (2020). The relationship between religion and intergenerational solidarity in Eastern and Western Germany. *Journal of family issues*, 41(1), 109-130. <https://doi.org/10.1177/0192513X19868750>
- Sukari, S., & Haerullah, H. (2024). Tantangan Pendidikan Agama Islam dalam Membangun Karakter Generasi Milenial. *TSAQOFAH*, 4(6). <https://doi.org/10.58578/tsaqofah.v4i6.3940>
- Surbakti, S. S. B., Harahap, R., & Hasanah, U. (2024). Future perspectives on the islamic personality model: Integrating spiritual, moral, intellectual, social, personal, and behavioral dimensions for holistic development. *Journal on Islamic Studies*, 1(1), 17-35. <https://doi.org/10.35335/7adqms82>
- Yuliana, D. N., Athaya P, C. S., Faradis, S. I., & Mualimin, M. (2024). Analisis Literatur: Pendidikan Islam sebagai Pondasi Moralitas dalam Masyarakat. *Aliansi*, 1(6), 293-301. <https://doi.org/10.62383/aliansi.v1i6.614>
- Zahraini, Z., Akib, A., Rosidin, R., & Sulaeman, O. (2025). Islamic Education Reform in the Digital Age: Challenges and Opportunities for a Modern Curriculum. *Journal of Noesantara Islamic Studies*, 2(1), 1-11. <https://doi.org/10.70177/jnis.v2i1.1841>
- Zhang, J., Zhu, X., Wang, H., & Guan, Y. (2019). Modeling Social Media User Content Generation Using Interpretable Point Process Models. *Journal of Annals of Applied Statistics*, 18, 1-25. <http://dx.doi.org/10.1145/2348283.2348358>